

Мовно-літературна галузь

Освітній компонент:

**Мови корінних народів та національних меншин
України**

**Навчальна програма
з болгарської мови та читання
(складник типової освітньої програми)
для 1-2 класів закладів
загальної середньої освіти**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна програма з болгарської мови та читання для 1–4 класів закладів загальної середньої освіти укладена відповідно до Закону України «Про освіту» 2017 року, вимог Державного стандарту початкової освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 року № 87.

Зміст навчальної програми інтегрованого курсу з болгарської мови та читання, як складника мовно-літературної галузі, базується на ключових європейських компетентностях та сприяє реалізації загальної мети навчання в початковій школі, формуванню ключових і предметних компетентностей, наскрізних умінь (з урахуванням вікових, а також індивідуальних психофізіологічних особливостей здобувачів початкової освіти), формуванню загальнолюдських, державних і національних цінностей засобами болгарського мовлення, розвитку вмінь вчитися та працювати самостійно, сприяє всебічному розвитку дитини, її талантів та здібностей.

Навчальні, розвивальні, виховні функції мови, обумовлюють реалізацію головної мети інтегрованого навчання в початковій школі та забезпечують навчання, розвиток і виховання засобами предмета «Болгарська мова та читання», а саме: формування комунікативної, читацької та інших ключових і предметних компетентностей; розвиток особистості здобувачів початкової освіти, практичне опанування всіма видами мовленнєвої діяльності; викладання з опорою на мову навчання, формування початкових практичних навичок порівняльного аналізу одиниць мовлення та системи болгарської мови з українською мовою на елементарному рівні, а також мовою іншої національної меншини, іноземною мовою (у разі вивчення їх за навчальним планом закладу) для подальшого культурного і національного самовираження, користування літературною болгарською мовою в особистому житті, міжкультурному діалозі; формування емоційно-чуттєвого досвіду засобами болгарської мови та розвиток у здобувачів початкової освіти наявних мовленнєво-творчих здібностей літературною болгарською мовою.

Зміст навчальної програми з болгарської мови та читання враховує практичний досвід здобувачів освіти (відповідно до особливостей дітей молодшого шкільного віку), їхні потреби, читацькі смаки, які мотивують до навчання, а також знання та вміння, що формуються в різному освітньому середовищі (школі, родині), у різноманітних соціальних ситуаціях і зумовлюють формування ставлення до них з урахуванням завдань комунікації.

Зміст Програми включає можливість набуття спільних для всіх ключових компетентностей вмінь, а саме: правильного сприйняття та розуміння інформації з різних джерел відповідно до цілей і завдань навчання, вміння засобами сучасного болгарського мовлення висловлювати власну думку усно і письмово, вивчення болгарської мови з опорою на мову навчання (іншу національну або іноземну мови, що вивчаються за навчальним планом закладу), початкових навичок критичного мислення, творчості, ініціативності, здатності

логічно (з урахуванням віку здобувачів початкової освіти) висловлювати свою позицію, формування вмінь керувати власними емоціями, приймати прості рішення, розв'язувати навчальні проблеми, співпрацювати в парах, групах, у команді.

Навчання болгарської мови в 1-4 класах формує початкові практичні навички в опануванні ключовою компетентністю – здатність спілкуватися болгарською мовою, як результат навчання, передбачає: можливість розуміти висловлювання, прості тексти болгарською мовою, спілкуватися нею у відповідних ситуаціях, можливість подальшого активного використання болгарської мови в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в освітньому процесі, в побуті, а також у культурному житті громади та міжкультурному спілкуванні.

Зміст Програми базується на сучасних підходах до навчання та реалізується на принципах «педагогіки партнерства», в основу якої покладена комунікація між учнями, учителем та батьками, які об'єднані спільними цілями в досягненні результату, та визначає цілі, методи навчання літературного варіанта болгарської мови учнів – носіїв південноукраїнських болгарських говірок.

Навчання болгарської мови та читання розглядається в контексті сучасної концепції мовного розвитку особистості. Мовна культура є частиною загальної культури людини. Але мовна культура – це не лише володіння мовною нормою, збагачення словника або засвоєння граматичних засобів. Мовна культура тісно пов'язана з формуванням всебічно розвинутої особистості, тому об'єктом і предметом навчального процесу мають бути державні, національні та загальнолюдські цінності.

Програму укладено з опорою на реалізацію основних **принципів навчання**: комунікативна спрямованість; особистісна орієнтація; інтегроване навчання видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання та письма); спирається на знання, вміння та навички, набуті при вивченні української та інших мов у межах об'єму навчального матеріалу програм початкової школи.

Цілі навчання зумовлені головною метою – формуванням в учнів певного рівня комунікативної компетентності (з урахуванням вікових особливостей і можливостей молодших школярів), необхідного для подолання діалектних відхилень у мовленнєвій практиці здобувачів початкової освіти і подальшого вивчення болгарської літературної мови як предмета в середніх, старших класах шкіл з українською мовою навчання.

Зміст навчання болгарської мови та читання в початкових класах як навчального предмета обумовлюється змістовими лініями («Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовні явища»), які пов'язані між собою та спрямовані на формування ключових і предметних компетентностей.

Реалізація змістових ліній «**Взаємодіємо усно**», «**Читаємо**», «**Взаємодіємо письмово**» (аудіювання, говоріння, читання, письмо), «**Досліджуємо медіа**», «**Досліджуємо мовні явища**» (знання з лексики, граматики, фонетики, орфографії сучасної болгарської літературної мови) сприяють формуванню початкових знань щодо особливостей суспільного життя і болгарських

культурних традицій, загальних знань про Болгарію і Україну (державна символіка, географічне положення, елементарні знання про державні мови та їх спорідненість як слов'янських мов; загальні уявлення про свята та народні звичаї; усвідомлення в процесі мовлення – відповідно до вікових особливостей молодших школярів – різниці між літературною мовою та болгарською говіркою; уміння вибирати та використовувати мовленнєві форми у конкретних комунікативних ситуаціях, уміння зав'язувати мовні контакти; ввічливо та толерантно ставитися до людей; формування умінь реагувати на прохання і потреби інших; дотримання правил поведінки; бережливе ставлення до природи, формування вмінь розуміти вказівки; вміння вести діалог за формами: запитання – відповідь, твердження – згода/незгода, привітання – відповідь; уміння надавати, отримувати, переказувати інформацію і висловлювати власну думку) складових.

Змістом програми також передбачено розвиток загальнонавчальних навичок, умінь (за допомогою вчителя) знаходити ефективні стратегії для вирішення комунікативних завдань; застосування набутих знань, формування навичок об'єктивно оцінювати свої або чужі навчальні досягнення; формування елементарних навичок роботи щодо виправлення власних помилок та недоліків у самостійній роботі на уроці та вдома.

Змістова лінія «**Взаємодіємо усно**» спрямована на формування в молодших школярів умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати усну інформацію та використовувати її в різних комунікативних ситуаціях, спілкуватися усно з іншими людьми в діалогічній і монологічній формах заради досягнення певних життєвих цілей.

Робота з аудіювання передбачає розвиток у дітей уміння зосереджено слухати все більш тривалі й складні висловлювання, розуміти їх з першого представлення, удосконалювати слухову пам'ять та розвивати мовленнєвий слух учнів. При цьому результатом аудіювання має бути розуміння прослуханого: усвідомлення значення окремих елементів висловлювання (слів, сполучень слів, речень); його фактичного змісту.

При аудіюванні важливо не лише аналізувати зміст тексту, а й розуміти логіку його побудови, доцільність кожної із структурних частин, інтонаційні особливості деяких речень (що містять питання, спонукання); прислухатися до використання мовних засобів для створення певного настрою, враження та ін.

Для аудіювання слід добирати (або складати) текст, який відповідає навчальним завданням та тематиці спілкування, його обсяг та ступінь складності має відповідати віковим особливостям учнів. Матеріалом аудіювання можуть бути художні, науково-художні твори чи їх фрагменти, а також зв'язні висловлювання вчителя про Україну, її природу, видатних людей, у тому числі про письменників, художників, музикантів, захисників, волонтерів; про світ життя сучасної дитини (родина, школа, дружба, пригоди, захоплення); про шанобливе ставлення до болгарської мови і мов народів Європи, у тому числі про мовні цікавинки (про значення, походження слова, про спосіб виконання цікавого завдання тощо). Бажано використовувати й тексти культурологічного

змісту (про звичаї і традиції українців, болгар, інших народів, які проживають в Україні).

Навчання говоріння передбачає цілеспрямовану комплексну роботу із збагачення словникового запасу школярів, виховання звукової культури мовлення, оволодіння граматичним ладом мовлення, розвитку виразності та зв'язності висловлювання, формування навичок діалогічного й монологічного мовлення. При цьому використовують відомості про текст, про особливості мовленнєвого висловлювання, які учні отримали на уроках української мови (про тему й основну думку, структуру висловлювання, необхідність дотримуватися мовленнєвого етикету, враховувати особливості ситуації спілкування тощо).

У навчанні говоріння значна роль відводиться ігровим формам організації мовленнєвої діяльності: дидактичні ігри та ігри з логічним навантаженням сприятимуть розширенню й уточненню лексичного запасу молодших школярів; рухливі ігри із супровідними текстами й сюжетно-рольові, творчі ігри дозволять учням чітко визначити характер мовленнєвої ситуації, місце дії, підготовку співрозмовника, мету висловлювання.

Для розвитку діалогічного й монологічного усного мовлення необхідно створювати такі навчально-мовленнєві й комунікативні ситуації, які б стимулювали учнів висловлювати свої думки, почуття, потреби обговорювати проблеми, що їх цікавлять. Важливо вчити дітей висловлювати власну думку про ту чи іншу подію, явище; аргументувати свою думку; вислуховувати інші думки, зіставляти їх з власною позицією.

При цьому слід широко застосовувати роботу в парах або невеликих групах, що створюватиме умови для активізації мовленнєвої діяльності більшості учнів класу, сприятиме засвоєнню школярами культури спілкування, навичок використання формул болгарського мовленнєвого етикету, уміння уважно й доброзичливо вислуховувати співрозмовника; погоджуватися з ним або виражати незгоду в тактовній формі.

Змістова лінія «**Читаємо**» передбачає формування в учнів повноцінної навички читання, в подальшому – умінь самостійно вибирати й читати тексти, дитячі книжки, висловлювати своє ставлення до прочитаного, користуватися доступними для віку дитини прийомами пошуку потрібної інформації в різних джерелах.

Навчання читання передусім передбачає засвоєння механізму плавного складового читання або читання цілими словами, нормативне озвучування прочитаного у відповідності з правилами літературної вимови, адекватне розуміння представленої інформації; виховання інтересу й любові до читання; виховання засобами художнього слова патріотичного й толерантного громадянина України; формування естетичного смаку та емоційний розвиток школярів; читання має також формувати моральні якості молодшого школяра, стимулювати його пізнавальні інтереси, інтелектуальні здібності, удосконалювати мовлення.

З цією метою необхідно спочатку виробити в учнів навик читання на матеріалі літер, які є спільними за начертанням та звуковим значенням у графіці

української та болгарської мови, далі звертаючи увагу на випадки розбіжності звукового значення літер (укр. та болг. Щ) та букви, відсутні в українській графіці (Ъ).

Подальша робота з читання передбачає розвиток у дітей таких умінь:

читати вголос плавно, правильно, усвідомлено, виразно; в темпі, що відповідає швидкості звичайного усного мовлення, орієнтуючи своє читання на слухача;

читати мовчки незнайомий текст із швидкістю, яка дещо вища за швидкість читання вголос, розуміти прочитане;

самостійно працювати з книгою (навчальною, пізнавальною, художньою, довідковою).

Роботу з читання слід організувати так, аби читання учнів регулярно використовувалось як вид мовленнєвої діяльності (специфічна форма спілкування з автором повідомлення), важливий для вирішення різноманітних навчально-пізнавальних завдань: малювання за текстом, виготовлення предмета за прочитаною інструкцією, читання для слухача з метою донести зміст незнайомого йому тексту тощо.

Робота з читання передбачає також удосконалення у школярів уміння працювати з книгою як джерелом інформації.

З цією метою необхідно систематично пропонувати школярам завдання на знаходження певної сторінки в книзі, не гортаючи всю підряд; користування змістом; визначення на сторінці тексту із заданим змістом; диференціацію шрифтів (звичайний, жирний, курсив); розуміння призначення умовних позначок та ін.

Матеріалом для читання мають бути твори, що стимулюють інтерес до читання дитячої літератури, сприяють вихованню почуттів та уявлень, навчають дітей бачити гармонію у природі, мистецтві, житті людей. Важливо продемонструвати молодшим школярам тематичне й жанрове розмаїття світу дитячої літератури,

Коло читання складають тексти різних стилів (художнього, науково-популярного), родів літератури (епічні, ліричні) й різних жанрів (загадки, прислів'я, приказки, казки, легенди, оповідання, вірші, байки тощо). Для читання молодшим школярам пропонуються твори усної народної творчості та твори майстрів художнього слова достатньо різноманітної тематики, у тому числі героїко-патріотичної: про минуле й сучасне Болгарії та України, звичаї і традиції, про повсякденне життя й дитячі клопоти, про навчання й відпочинок, пригоди, природу, рослинний і тваринний світ, про піклування дорослих і дітей про нього та ін.

Змістова лінія **«Взаємодіємо письмово»** спрямована на формування у молодших школярів повноцінних навичок письма, умінь висловлювати свої думки, почуття, ставлення та взаємодіяти з іншими людьми в письмовій формі, виявляти себе в різних видах мовленнєво-творчої діяльності засобами болгарського мовлення.

Опанування графічної системи болгарської мови, розвиток навичок письма, культури оформлення письмової роботи передбачають позитивне перенесення

відповідних умінь, сформованих на уроках української мови. Репродуктивні види графічних завдань (списування, письмо по пам'яті, зорові й зорово-слухові диктанти), що використовуються в необхідній кількості й з поступовим нарощуванням правописних труднощів, будуть сприяти стабілізації навичок письма школярів.

Для розвитку у дітей інтересу до продукування писемного мовлення доцільно впроваджувати невеличкі творчі письмові роботи, наприклад: вільний диктант, переказ, самостійні (або за допомогою вчителя) невеличкі висловлювання за темою.

Змістова лінія **«Досліджуємо медіа»** передбачає формування в учнів умінь аналізувати, інтерпретувати, оцінювати інформацію в медіатекстах та використовувати її, створювати прості медіапродукти (за допомогою вчителя або самостійно).

Змістова лінія **«Досліджуємо мовні явища»** спрямована на дослідження учнями мовних одиниць і явищ з метою опанування початкових лінгвістичних знань, норм літературної вимови та правил правопису, на формування в молодших школярів умінь послуговуватися болгарською мовою в усіх сферах життя, дотримуючись її літературних норм.

Вивчення молодшими школярами елементів синтаксису необхідне для усвідомленої диференціації одиниць мовлення, розуміння логіки створення зв'язного висловлювання (діалогічного й монологічного текстів), адекватного ситуації спілкування інтонування речень.

Опанування синтаксичних понять відбувається з урахуванням знань, умінь і навичок, які сформовані при вивченні синтаксису української мови. Аналогічні в українській та болгарській мовах суттєві ознаки тексту (відповідність одній темі, логічність подій, розвиток дій) і речення (група слів, пов'язаних між собою за допомогою запитань, завершеність інформації) дозволяють раціонально організувати опанування цих понять на уроках болгарської мови, використовуючи елементи багатомовного навчання.

В програмі передбачена робота над розумінням змісту, побудовою та використанням в мовленні речень, різних за метою висловлювання, а також окличних речень.

В ході вивчення молодшими школярами елементів синтаксису доцільно сформувати вміння диференціювати й використовувати в реченні однорідні члени й звертання. Доцільним є з'ясування зв'язку слів у реченні, поширення його за допомогою запитань, а також утворення сполучень слів з прийменниками й без прийменників (у зіставленні з українською мовою), використання їх в реченні.

Вивчення фонетико-графічного матеріалу в початковому курсі мови пояснюється необхідністю формування у школярів нормативних читання й письма, дотримання при говорінні норм літературної вимови, розпізнавання лексичного значення слів.

Значна увага має приділятися розвитку слухо-артикуляційних навичок: ділити слова на склади, знаходити наголошений голосний, розрізняти на слух й відтворювати звуки виучуваної мови, а також схожі, але не тотожні звуки

української мови та мови вивчення, зіставляти звук і відповідну йому букву. В застосуванні повного звуко-буквеного розбору пріоритет належить усному частковому розбору, спрямованому передусім на удосконалення артикуляційних і правописних навичок (за зразком учителя).

Основне завдання роботи над словом – збагачення й активізація словникового запасу школярів, помічати його виразно-зображувальні можливості; розвивати увагу до незнайомих слів та формувати потребу з'ясувати їх значення, правильно використовувати в мовленні.

Лексикологічні поняття також вивчаються молодшими школярами з опорою на болгарську мову. Метою творчих завдань є закріплення умінь використовувати лексикологічні поняття у власному мовленні, виходячи із ситуації спілкування.

Передбачено роботу над тематичними групами слів, які називають предмети, явища, характерні для національної культури: традиційні народні ігри, іграшки, забави, елементи народного костюму, предмети домашнього вжитку тощо.

Програма передбачає роботу над найуживанішими фразеологічними одиницями (без введення зазначеного терміна).

Крім роботи над лексичним значенням, у початковому курсі болгарської мови здійснюється підготовча робота над граматичними особливостями слова. Школярів навчають розрізняти слова, які відповідають на питання різних частин мови, добирати відповідні групи слів; складати з ними сполучення, речення. Заслуговує на увагу й правильне, відповідне нормі використання службових частин мови – прийменників, сполучників, часток, артиклів.

Робота над будовою слова здійснюється на пропедевтичному рівні і передбачає проведення підготовчих словотворчих спостережень й ознайомлення школярів із специфікою і роллю в мові кореня, префіксів, суфіксів, закінчень.

Формування правописних умінь у молодших школярів передбачає уміння знайти у слові місце розбіжності вимови й написання, визначити спосіб розв'язання орфографічної задачі залежно від типу орфограми, зіставити написане зі зразком. Умовами для ефективної правописної роботи є розвинений фонематичний слух учнів, уміння чітко вимовити слово за правилами вимови й написання, орфографічна уважність, достатньо сформовані каліграфічні навички, уміння правильно виділяти у слові морфеми для здійснення перевірки написання.

Зміст навчання за зазначеними лініями зумовлений особливостями функціонування болгарської мови в Україні (відсутність літературного мовного середовища, іншомовне оточення, розмаїття та різний ступінь збереженості говірок –104 говірки, що в сучасній діалектології поєднані у 7 груп тощо) і залежністю зберігання болгарської мови та національних культурних традицій від територіального розташування (компактне або дисперсне).

Основними **завданнями** навчання болгарської мови та читання в початковій школі є:

– формування в учнів інтересу до вивчення літературної болгарської мови та виховання поваги до болгарських говірок;

- забезпечення мовленнєвого та загального розвитку молодших школярів;
- закладання основ мовної освіти, що має сприяти вивченню державної, болгарської та інших мов, які передбачені навчальними планами;
- початкове ознайомлення (з урахуванням вікових особливостей молодших школярів) з національними традиціями, історією, культурою болгарського народу засобами змісту навчального матеріалу;
- виховання толерантного ставлення до мов інших народів, які мешкають на території України та за її межами, а також до їх національних і культурних традицій;
- сприяння інтелектуальному, моральному, соціокультурному та естетичному розвитку дитини через залучення школярів до знайомства з дитячою літературою (в жанровій, тематичній різноманітності) та за допомогою літературних образів, а також через залучення до навчального процесу різних видів мистецтва (музики, живопису, театралізованих вистав і екранізованих творів тощо);
- закладання елементарних знань про основні мовні одиниці та граматичні особливості, що є необхідними для формування мовленнєвих умінь і навичок з болгарської мови;
- формування навичок таких видів мовленнєвої діяльності болгарською літературною мовою, як читання і письмо;
- формування умінь та навичок створювати невеличкі власні висловлювання за змістом прослуханого, прочитаного тексту або спонтанно;
- формування вмінь та навичок, що пов'язані з елементарним мовленнєвим спілкуванням у шкільному, суспільному та у родинному середовищі;
- формування первинних навичок співпраці в парах, групах та команді; виконання різних ролевих функцій у колективі.

Принципи відбору змісту навчання зумовлені методичними засадами:

- поступове зростання складності;
- циклічна повторюваність тем з подальшим розширенням;
- мотивований відбір тем, обґрунтований віком та інтересами школярів;
- відповідність змісту цілям навчання болгарської мови для її подальшого вивчення у 5–12 класах;
- можливість реалізації бікультурних і білінгвальних співставлень;
- використання діалогу культур та етнокультурного (національно-регіонального) компонента на різних етапах навчання;
- оптимізація навчального процесу з метою збереження фізичного, психічного та емоційного здоров'я молодших школярів.

Методичними засадами є:

- використання сучасних освітніх навчальних та ігрових технологій;
- розвиток особистості дитини, її мовленнєвих і розумових здібностей;
- комунікативний підхід – оволодіння основами болгарської літературної мови як засобу спілкування на практичній основі:
  - формування комунікативних, соціальних і предметних компетентностей;
  - оволодіння усіма видами мовленнєвої діяльності (говоріння, читання, аудіювання, письмо) відбувається поступово та інтегровано;

- поетапно-концентрична презентація мовного та мовленнєвого навчального матеріалу;
- пріоритетне засвоєння норм літературної мови, відмінних від особливостей болгарської говірки;
- використання знань, вмінь та навичок, придбаних у процесі вивчення інших мов;
- випереджене вивчення усного курсу в навчанні літературної болгарської мови;
- правильне використання принципу апроксимації, що сприятиме подоланню учнями страху перед евентуальною (можливою) помилкою та підвищенню рівня їхньої мовленнєвої активності.

Комунікативно-діяльнісна спрямованість навчання зумовлює тематику спілкування, зазначену у програмі. Орієнтовний перелік тем:

I. Суспільні та країнознавчі теми

1. Україна – наша Батьківщина.
2. Болгарія – європейська країна.
3. Українська та болгарська як державні європейські мови.
4. Слов'янська писемність.
5. Болгари в Україні.
6. Довкілля. Природа рідного краю та її збереження.
7. Свята і народні звичаї.
8. Народна творчість.
9. Культура та мистецтво.
10. Мовленнєвий етикет.

II. Побутові теми

1. Знайомство.
2. Я і моя родина.
3. Моя рідна оселя. Наше подвір'я.
4. Моя вулиця. Наші сусіди.
5. Наша школа, наш клас.
6. Людина. Зовнішній вигляд. Характер.
7. Що ми їмо?
8. Посуд та його призначення.
9. Одяг та взуття.
10. Календар.
11. Розпорядок дня. Особиста гігієна.
12. Вільний час.
13. У транспорті.
14. У магазині.
15. У лікаря.

III. Природознавчі теми

1. У світі тварин.
2. У світі рослин.
3. У світі птахів.
4. Природні об'єкти (ліс, гори, озера, море, річки тощо).

5. Пори року (зима, весна, літо, осінь). Погода.

Для оволодіння комунікативними темами першочерговим є засвоєння **лексико-семантичних груп слів:**

1. Властивості та якості.
2. Кольори.
3. Дні тижня. Місяці.
4. Лічба (1–100).
5. Час. Вимірювання часу. Годинник.
6. Частини тіла.
7. Риси характеру.
8. Одяг та взуття.
9. Страви та напої.
10. Посуд.
11. Меблі.
12. Побутові електроприлади.
13. Види транспорту.
14. Шкільні приладдя. Учнівські речі.
15. Іграшки.
16. Рослини.
17. Свійські тварини та птахи.
18. Дикі тварини та птахи.

Запропоновані теми циклічно повторюються протягом всього періоду початкового навчання. Циклічність тематики зумовлена навчальними цілями та сприяє інтелектуальному розвитку молодших школярів, збагачує лексикон учня; розвиває мовленнєві вміння і навички. Засвоєння забезпечується поступовим розширенням тематичних груп слів та ускладненням тематичних текстів (для аудіювання або читання), написанням переказів та коротких творів, обговорюванням тем у формі діалогу або монологу тощо.

В основу вимог до обов'язкових результатів навчання покладено ключові компетентності, що відповідає засадам компетентнісного підходу до навчання. Система оцінювання навчальних досягнень молодших школярів має логічну структуру, яка зумовлюється поступовим ускладненням завдань на кожному наступному етапі. Вона відповідає методичним засадам і нормативам, що закладені в Критеріях оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи, й носить мотивуючий, а не караючий характер. Вимоги до навчальних досягнень учнів надано в програмі до кожного розділу окремо.

Навчання сучасної болгарської мови в 1–4 класах має забезпечити поступове та якісне упровадження літературної мови у мовленнєву практику молодших школярів. Основні знання та вміння, набуті учнями, сприятимуть успішному навчанню болгарської мови у 5–12 класах.

В результаті навчання учні початкової школи мають (у межах вивченого матеріалу):

– оволодіти читанням і письмом як універсальними видами мовленнєвої діяльності;

- набути якісні вміння та навички аудіювання та говоріння;
- засвоїти й активно вживати лексику за визначеною тематикою;
- усвідомити різницю між літературною і діалектною вимовою;
- помічати й виправляти помилки у власному усному та писемному мовленні;
- навчитися вживати літературні форми в офіційній ситуації спілкування, наприклад: у класній кімнаті, у школі тощо;
- співвідносити вимову і правопис, знаходити відповідність та різницю між ними, дотримуватися на практиці орфоепічних норм та правил правопису;
- набути початкові знання про будову мови, її основні одиниці та взаємозв'язки між ними; про будову та лексичне значення слова, основні класи слів; початкові знання про текст;
- набути початкових умінь та навичок створення і редагування усних та писемних текстів (з урахуванням вікових особливостей дитини).

Структура початкового інтегрованого навчального курсу сучасної болгарської літературної мови складається з таких частин: “Усний курс ” (1 клас); “Розвиток усного мовлення. Читання. Письмо” (2 клас); “Сучасна болгарська літературна мова” (3–4 класи).

Усний курс спрямований на уміння розмежовувати явища сучасної болгарської літературної мови та болгарської говірки на лексичному рівні, на формування та розвиток артикуляційних (згідно з орфоепічними нормами літературної болгарської мови), аудіативних (слухання і розуміння літературної мови) вмінь та розвиток зв'язного мовлення (усне зв'язне мовлення – монологічне та діалогічне, побудова висловлювання відповідно до синтактичних норм, засвоєння та використання лексики літературної мови тощо).

Фонетичні навички в межах усного курсу формуються в учнів під впливом та керівництвом учителя.

Усний курс передбачає розвиток навичок слухання та говоріння, тому особливу увагу на цьому етапі слід приділяти створенню у свідомості учнів асоціативного аудіовізуального зв'язку образу слова за допомогою невербальних засобів навчання, а також – використання інших видів навчальної діяльності (малювання, ліплення, плетіння, вишивання тощо) на основі порівняння літературної мови та болгарської говірки.

Вивчення болгарської мови у 2 класі (**«Розвиток усного мовлення. Читання. Письмо»**) передбачає добуқварний, букварний та післябукварний періоди. Зміст навчання зумовлюється необхідністю закріплення вмінь та навичок слухання і говоріння (протягом року) та формування вмінь та навичок читання і письма (букварний та післябукварний періоди).

У добуқварному періоді продовжується розвиток усного мовлення шляхом повторення та закріплення вмінь і навичок щодо аудіювання та говоріння, придбаних протягом першого року навчання.

Особлива увага приділяється розширенню словникового запасу учнів: повторюється вивчений у межах усного курсу матеріал, засвоюється новий. Формуються практичні вміння та навички виділяти речення з мовленнєвого

поток, складати речення, утворювати певні форми речення з наданого переліку слів, розрізняти речення за метою висловлювання, будувати запитання та відповіді, брати участь у діалозі і продукувати зв'язні висловлення.

Букварний період передбачає вивчення алфавіту на основі порівняння з алфавітом мови навчання; засвоєння фонетичних понять: звук, звук і буква, голосні та приголосні звуки, тверді та м'які звуки, чергування звуків тощо. На даному етапі формуються вміння і навички аналізувати звуковий склад слова, послідовно називати звуки у слові, виділяти у словах окремі звуки. На основі засвоєння алфавіту учні мають оволодіти звуко-буквеним аналізом слова.

З метою формування навичок читання, учні вчаться поділяти слова на склади, розрізняти наголошені й ненаголошені склади, будувати графічні моделі слова, словосполучення, речення. Учні мають усвідомити складотворну роль голосного звука, смислорозрізнавальну роль наголосу.

У післябукварний період формуються і розвиваються навички читання та письма. Цей етап передбачає розвиток таких умінь і навичок: читати поскладово, цілими словами та реченнями; відповідати на запитання за змістом тексту; читати невеличкі зв'язні тексти (монологічного або діалогічного характеру) та переказувати прочитане з використанням опорних слів і навідних запитань.

Читання зв'язних текстів потребує перевірки розуміння прочитаного шляхом знаходження в тексті речень для відповіді на запитання, висловлювання свого ставлення до прочитаного тощо.

Слід зазначити, що в 1-му та 2-му класах значну роль у формуванні фонетичних навичок відіграє вивчення напам'ять та відтворення вголос (згідно з орфоепічними нормами) віршованих рядків, загадок, скоромовок та дитячих пісень.

Протягом післябукварного періоду закріпленню фонетичних навичок сприятиме оволодіння писемною формою сучасної болгарської літературної мови. Оволодіння графікою не потребує додаткових годин навчального часу, бо учні з першого класу володіють навичками написання кирилических букв (малих та великих), уміють уживати розділові знаки (крапка, кома, знак оклику, знак питання). На цьому етапі можна застосовувати не лише такі види письмової роботи, як списування букв, складів, слів, словосполучень, речень, коротких текстів з друкованих та рукописних зразків, а й письмові відповіді на запитання, написання диктантів, переказів коротких текстів та складання коротких описів (за предметними та сюжетними малюнками тощо). Також слід приділити увагу формуванню елементарних навичок читання рукописного тексту.

Вивчення болгарської мови у 3–4 класах (**«Сучасна болгарська літературна мова»**) є органічним продовженням вивчення болгарської мови в 1–2 класах. Протягом цього періоду особлива увага приділяється забезпеченню відповідного рівня комунікативних умінь та навичок з урахуванням елементарних знань з мови і правопису та усвідомленню і подоланню діалектних відхилень у мовленнєвій практиці учнів на засадах порівняння літературної мови та діалекту.

Принцип засвоєння сучасної болгарської літературної мови на практичній основі не заперечує необхідності надавати певну інформацію з теорії мови

(фонетична будова мови, граматичні ознаки частин мови, певна мовознавча термінологія тощо), використання знань і вмінь, набутих у процесі навчання української мови (загальні уявлення про спорідненість болгарської та української мов; усвідомлення збігів та розбіжностей фонетики, лексики, граматики двох мов на основі порівняльного аналізу; перенос мовних знань і вмінь), проведення пропедевтичної роботи щодо вивчення болгарської літератури у старших класах (ознайомлення з окремими доступними для учнів літературними творами; набуття навичок аналізу текстів; збагачення елементарними відомостями з теорії та історії болгарської літератури, формування читацьких інтересів).

Навчання базується на повторенні та закріпленні вмінь і навичок, що формувалися в 1–2 класах: актуалізація уявлень про усне й писемне мовлення; закріплення умінь і навичок літературної вимови, розвиток умінь і навичок аудіювання та говоріння, удосконалення техніки читання і письма, розвиток культури усного й писемного мовлення, активізація інтересу до вивчення літературної мови.

Розвиток умінь і навичок слухати/розуміти літературне мовлення пов'язаний з удосконаленням усного й писемного мовлення та з формуванням стратегічної компетенції (уміння зосередитися, вникнути у смисл повідомлюваного, стежити за розвитком сюжету, розуміти завдання вчителя тощо).

Розвиток умінь і навичок аудіювання тісно пов'язаний зі словниковою роботою. Повнота розуміння повинна перевірятися шляхом бесід, виконанням тестових завдань, використанням малюнків тощо.

Говоріння відбувається на репродуктивному рівні (відтворення зразка, переказ тексту, розповідання напам'ять тощо) та на продуктивному рівні (вміння самостійно скласти речення та тексти, запитувати та відповідати на запитання, розповідати про певні події, описувати явища та об'єкти тощо). Кінцевим результатом є продуктивне мовлення, бо воно пов'язане з реалізацією комунікативної компетенції, тобто спілкуванням за темами, визначеними цією програмою.

Неповне або неправильне розуміння та говоріння зумовлені відсутністю болгарського літературного мовного середовища та спорідненістю і впливом української/російської мови на місцеві болгарські говірки.

У 3–4 класах мають бути сформовані навички правильного (з дотриманням орфоепічної норми), свідомого, виразного читання мовчки та вголос. Читання літературною мовою тісно поєднується зі збагаченням словникового запасу і розвитком умінь усного мовлення.

На цьому етапі активно розвиваються навички письма, удосконалюється техніка письма, а також формується орфографічна грамотність. Особливу увагу слід приділяти удосконаленню правописних умінь і навичок. Учні навчаються писати диктанти, перекази, короткі твори. При цьому слід спиратися на уміння та навички, вже сформовані на уроках української мови.

У зв'язку з тим, що болгарські говірки практично не мають письмової форми, але учні мають навички писемного мовлення з мови навчання, слід

враховувати та порівнювати зміст орфографічних правил обох мов, виділивши серед них такі групи: I – правила, зміст яких збігається; II – правила, зміст яких збігається частково (варіативність збігу та розбіжностей); III – правила, характерні лише для болгарської мови. Особливу увагу необхідно приділяти II групі правил (з метою подолання інтерференції).

Вивчення болгарської мови в початкових класах – це основа для формування мовної компетенції на рівні, необхідному для подальшого вивчення сучасної болгарської літературної мови.

Програма не обмежує самостійності й творчої ініціативи вчителя, бо передбачає гнучкість у відборі та розподілі навчального матеріалу, в урахуванні потреб учнів, зумовлених віковими особливостями школярів, ступенем збереження говірки та реаліями суспільного життя.

За структурою зміст інтегрованого курсу з вивчення літературної болгарської мови в 1-4 класах, враховуючи вікові особливості розвитку дітей, поділяється на 2 цикли (1—2 класи та 3—4 класи), що відповідає положенням Державного стандарту початкової освіти і надає можливість забезпечити подолання розбіжностей у досягненнях здобувачів початкової освіти на різних етапах навчання.

Результати навчання

На кінець I циклу навчання

здобувач/здобувачка початкової освіти (учень/учениця):

- 1) взаємодіє з іншими усно, сприймає і використовує інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях;
- 2) сприймає, аналізує, інтерпретує інформацію в текстах різних видів, медіатекстах та використовує її; висловлює думки, почуття та ставлення, взаємодіє з іншими письмово та в режимі онлайн, дотримується норм літературної мови;
- 3) аналізує індивідуальне мовлення – своє та інших, використовує це для власної мовної творчості, спостерігає за мовними явищами, аналізує їх.
- 4) досліджує індивідуальне мовлення – своє та інших, використовує це для власної мовної творчості, спостерігає за мовними явищами, аналізує їх.

№ п/п	I цикл (1-2 клас)	
	Загальні результати	Обов'язкові результати навчання здобувачів початкової освіти
до пункту 1		
1.1	Сприймає усну інформацію	Сприймає усну інформацію; перепитує, виявляючи увагу; доречно реагує .
1.2	Перетворює усну інформацію	Відтворює основний зміст усного повідомлення відповідно до теми спілкування та комунікативних завдань; на основі почутого малює/добирає ілюстрації; передає

		інформацію графічно
1.3	Виокремлює інформацію	Виокремлює цікаву для себе інформацію; передає її іншим.
1.4	Аналізує та інтерпретує усну інформацію	Розпізнає ключові слова і фрази в усному повідомленні, виділяє їх голосом у власному мовленні; пояснює, чому зацікавила інформація; за допомогою вчителя виявляє очевидні ідеї у простих текстах, медіатекстах.
1.5	Оцінює усну інформацію	Висловлює думки щодо усного повідомлення, простого тексту, медіатексту; намагається пояснити свої вподобання; звертається до дорослих за підтвердженням правдивості інформації.
1.6	Висловлює і захищає власні погляди	Висловлює власні погляди на предмет обговорення; намагається зробити так, щоб висловлення було зрозуміле і цікаве для інших; правильно вимовляє і наголошує загальноживані слова у своєму висловленні
1.7	Використовує словесні й несловесні засоби під час представлення своїх думок	Розпізнає емоції своїх співрозмовників, використовує відомі словесні й несловесні засоби для передавання емоцій та настрою; розпізнає образні вислови і пояснює, що вони допомагають уявити; створює прості медіапродукти за допомогою вчителя (або самостійно).
1.8	Регулює власний емоційний стан	Розповідає про власні відчуття та емоції від прослуханого / побаченого; ввічливо спілкується.
до пункту 2		
2.1	Сприймає текст	Передбачає за обкладинкою, заголовком та ілюстраціями, про що йтиметься в дитячій книжці; читає вголос правильно, свідомо, цілими словами, нескладні за змістом і формою тексти; виявляє розуміння фактичного змісту прочитаного.
2.2	Аналізує та інтерпретує текст	Пов'язує інформацію з тексту з відповідними життєвими ситуаціями; розрізняє головне і другорядне в тексті; визначає тему художнього твору, а також простого медіатексту.
2.3	Збагачує	Розповідає про власні почуття та емоції від

	естетичний та емоційно-чуттєвий досвід	прочитаного тексту; відтворює емоції літературних персонажів під час інсценізації.
2.4	Оцінює текст	Висловлює власні вподобання щодо змісту прочитаних творів, літературних персонажів, намагається пояснити, що подобається, а що – ні; висловлює думки з приводу простих медіатекстів.
2.5	Обирає тексти для читання	Обирає книжку для читання; пояснює власний вибір
2.6	Перетворює інформацію	На основі тексту малює /добирає ілюстрації, фіксує інформацію графічно.
2.7	Читає творчо	Експериментує з текстом (змінює кінцівку, місце подій, імпровізує з репліками під час театралізації тощо)
до пункту 3		
3.1	Створює письмові висловлення	Пише розбірливо рукописними буквами, поєднуючи їх між собою; створює невеликі та не складні за змістом висловлення, записує їх; правильно записує слова, які пишуться так, як вимовляються; створює прості медіапродукти з допомогою інших.
3.2	Взаємодіє онлайн	Обмінюється короткими письмовими повідомленнями
3.3	Редагує письмові тексти	Перевіряє написане, виявляє і виправляє недоліки письма самостійно чи за допомогою вчителя; обговорює створений текст і вдосконалює його за допомогою інших
до пункту 4		
4.1	Аналізує мовні явища	Спостерігає за мовними одиницями та явищами, відкриває деякі закономірності співвідношення звуків і букв, значення слів, їх граматичної форми та ролі в реченні; спостерігає за власним мовленням та мовленням інших, удосконалює власне мовлення за допомогою інших.
4.2	Використовує знання з мови у мовленнєвій творчості	Експериментує зі звуками, словами, фразами в мовних іграх; аналізує за допомогою вчителя мовлення літературних персонажів

**Очікувані результати навчання
здобувачів початкової освіти та зміст І циклу навчання**

Результати навчання та пропонований зміст з болгарської мови та читання для 1-2 класів закладів загальної середньої освіти

1 клас

Усний курс

Змістова лінія «Взаємодіємо усно»

Очікувані результати	Зміст навчання
<p>Учень/учениця: знає і розуміє значення слів, що передбачені для активного засвоєння; розрізняє ключові слова у висловлюванні; розуміє і реагує на запитання, які вимагають простих відповідей; розуміє та виконує прості вказівки вчителя; слухає та розуміє в межах вивченої лексики короткі тексти, що містять 3–5 речень.</p> <p>Учень/учениця: вимовляє артикуляційно правильно слова та словосполучення; репродукує та продукує різні за метою висловлювання речення з дотриманням відповідної інтонації; відповідає на запитання вчителя; складає короткі зв'язні висловлювання за вивченою темою; звертається з проханням, запитанням, висловлює подяку, пробачення, згоду/незгоду; веде діалог (2–3 репліки з боку кожного співрозмовника); робить короткі повідомлення про певні події; розказує напам'ять 4–5 віршів; називає предмети, явища та об'єкти; переказує почуту розповідь або прочитане вчителем; складає короткі описи за малюнком (3–4 речення); коротко переказує прослуханий текст;</p>	<p>Сприйняття усної інформації. Розуміння і сприйняття у мовному потоці літературної лексики (в межах окреслених програмою тем). Розуміння слів і коротких текстів літературною мовою (казка, розповідь, оповідання, вірш, загадка, прислів'я). Розуміння запитань, завдань та прохань учителя. Розмежування літературних і діалектних слів на фонетичному та лексичному рівнях.</p> <p>Говоріння (діалогічне та монологічне мовлення): практичне оволодіння діалогічною формою мовлення (репліка в діалозі: звертання, привітання, прощання, вибачення, подяка, побажання, питання, прохання, знайомство, поздоровлення, запрошення, згода, відмова тощо), етикетними нормами культури спілкування. Формування мовленнєвих навичок говоріння літературною мовою Збагачення словникового запасу учнів і використання окреслених темою груп слів в усному мовленні: за допомогою натуральної або картинної наочності; через додаткові пояснення болгарською говіркою або українською мовою; повторювання слів та словосполучень, запропоновані вчителем.</p> <p>Діалогічне мовлення учнів:</p>

Очікувані результати	Зміст навчання
<p>складає речення, короткі тексти за опорними словами або за навідними питаннями.</p>	<p>складання усних (елементарних) діалогів за схемою “запитання – відповідь” (за зразком, за темою, на основі власного мовного досвіду).</p> <p>Монологічне мовлення учнів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – укладання простих речень за зразком або самостійно (усно); – укладання усних коротких розповідей та оповідань (за сюжетним малюнком, на основі власних спостережень).
<p>Учень/учениця:</p> <p>має початкові знання про болгарську усну народну творчість – загадки (3–4), скоромовки, лічилки (1–2), прислів'я (3–4), народні казки (2–3), вірші (4–5);</p> <p>знає тематичні групи слів, що відображають особливості культури болгар в Україні і Болгарії (назви комплектів шкільного приладдя, доби, тижня, пір року, іграшок, кольорів, овочів і фруктів, свійських та диких тварин і птахів, частин тіла людини, назви їжі та посуду);</p> <p>знає основні болгарські свята (Різдво, Новий рік, Великдень) і звичаї, з ними пов'язані; шанобливо ставиться до інших національних культур;</p> <p>поважає болгарські народні і сімейні традиції;</p> <p>має початкові знання про твори болгарської дитячої літератури та їх авторів;</p> <p>має початкові знання про Болгарію та її столицю Софію;</p> <p>вміє використовувати набуті знання в різних ситуаціях.</p>	<p>Аналіз та інтерпретація (розкриття змісту) почутого:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Усна народна творчість (загадки, скоромовки, лічилки, прислів'я, народні казки, вірші, присвячені народним звичаям). 2. Наша школа, наш клас. Шкільне приладдя. 3. Доба. Тиждень, дні тижня. Пори року. Місяці. 4. Мовленнєвий етикет: вітання, знайомство, ввічливі слова, їх уживання в різних комунікативних ситуаціях. 5. Дитячі ігри та забави. Улюблені іграшки. 6. Природа восени. Кольори. Фрукти та овочі. Свійські й дикі тварини та птахи. 7. Моя родина. Людина, будова тіла людини. Одяг, взуття. Мій день. Гігієна. 8. Зима. Природа взимку. Зимові свята і розваги. Народні традиції (Різдво, Новий рік). 9. Місто, село. 10. Наша оселя (дім, квартира). 11. Посуд. Їжа. 12. Книга – джерело знань. Болгарська література для дітей. Твори Івана Вазова, Чичо Стояна, Рана Босілека, Еліна Пеліна, Ангела Каралійчева, Асена Разцветнікова та ін. (Народні та авторські казки, вірші, пісні та ін.) – за вибором учителя.

Очікувані результати	Зміст навчання
	13. Болгарія та її столиця Софія. 14. Природа навесні. Великдень. Весняні народні традиції. 15. Мої батьки. 16. Природа влітку. Канікули.
Змістова лінія «Досліджуємо медіа»	
Очікувані результати	Зміст навчання
<p>Учень/учениця: сприймає прості медіапродукти (комікси, дитячі мультфільми, фільми тощо); бере участь в обговоренні змісту медіапродуктів; висловлює свої думки й почуття з приводу перегляду простих медіапродуктів.</p>	<p>Уявлення про медіа (призначення (мета) і цільова аудиторія (Хто буде це дивитися / слухати? Чому?); правдива і неправдива інформація). Візуальні медіа (фотографія як джерело інформації (наприклад: пейзаж, портрет, сюжетна світлина), малюнок як джерело інформації. Комікси). Аудіовізуальні медіа (мультфільми, улюблений герой, колір, звук, музика в мультфільмах, критерії добору мультфільмів для перегляду).</p>
Змістова лінія «Досліджуємо мовні явища»	
Очікувані результати	Зміст навчання
<p>Учень/учениця: визначає тему прослуханого тексту; визначає ключові слова тексту.</p>	<p>Текст Практичне засвоєння елементарних понять про текст та його ознаки: – тема і ключові слова; – основна думка тексту.</p>
<p>Учень/учениця: розрізняє речення за метою висловлювання (за інтонацією); утворює словосполучення та речення за зразком; складає речення за наданою ознакою (прохання, запитання, звернення); доповнює речення словами за змістом (з наданого переліку слів або самостійно); дотримується регламентованого порядку слів у реченні;</p>	<p>Синтаксис Вживання в усному мовленні елементарних синтаксичних одиниць. Практичне засвоєння поняття про види речень за метою висловлювання (розповідні, питальні, спонукальні, окличні) та їх використання в усному мовленні учнів. Загальне уявлення про порядок слів у простому реченні. Елементарні відомості про узгодження як вид зв'язку слів у словосполученні.</p>

Очікувані результати	Зміст навчання
<p>узгоджує залежні слова словосполучень за родом, числом або особою головного слова;</p> <p>виділяє прийменники у мовленнєвому потоці;</p> <p>правильно застосовує прийменники.</p>	<p>Загальні відомості про застосування прийменників.</p> <p>Формування вмінь складати словосполучення та прості речення.</p>
<p>Учень/учениця:</p> <p>диференціює іменні частини мови за родом та числом;</p> <p>усно відтворює форми множини іменних частин мови;</p> <p>розрізняє загальну та означену форму іменних частин мови;</p> <p>розрізняє іменні частини мови чоловічого роду в повній та скороченій означеній формі;</p> <p>узгоджує форми дієслова з відповідними формами особових займенників;</p> <p>вживає форми допоміжного дієслова СЪМ;</p> <p>правильно вживає повні та скорочені форми особових та присвійних займенників;</p> <p>вживає частотні прийменники НА, В/ВЪВ, С/СЪС та ін.;</p> <p>вживає числівники від 1 до 20.</p>	<p>Морфологія</p> <p>Початкові відомості з морфології (на практичній основі).</p> <p>Початкові знання про іменник і його морфологічні ознаки: рід, число, означена форма іменника.</p> <p>Загальне уявлення про прикметник та його морфологічні ознаки: рід, число; утворення означених форм.</p> <p>Вживання в усному мовленні різних видів числівників (кількісні, порядкові). Практичне засвоєння понять роду і числа числівників. Утворювання означених форм порядкових числівників. Використання числівників від 1 до 20.</p> <p>Загальне уявлення про дієслово та розпізнавання дієслів у мовленні. Загальне уявлення про допоміжне дієслово СЪМ; особу та число дієслів; теперішній, майбутній та минулий час на матеріалі коротеньких усних текстів, висловлювань та власних прикладів учнів.</p> <p>Розпізнавання та вживання в мовленні особових займенників. Розрізнення та розпізнавання у мовному потоці займенників за особою, числом, повною та скороченою формами.</p> <p>Розпізнавання та використання в усному мовленні присвійних займенників (повні та скорочені форми).</p> <p>Початкові знання про прийменник.</p>
<p>Учень/учениця:</p> <p>правильно вимовляє слова;</p> <p>правильно ставить наголос;</p> <p>розрізняє голосні та приголосні звуки;</p>	<p>Фонетика</p> <p>Загальне уявлення про голосні та приголосні звуки.</p> <p>Формування вмінь щодо:</p>

Очікувані результати	Зміст навчання
<p>диференціює наголошені та ненаголошені склади; правильно інтонує речення; усвідомлює певну різницю між болгарською говіркою та літературною мовою на фонетичному рівні; вміє почути та виправити грубі фонетичні помилки, зумовлені впливом діалекту.</p>	<p>правильного вимовляння голосних у слабкій позиції (редукція голосних); правильного вимовляння дзвінких та глухих приголосних (асиміляція приголосних). Вимовляння приголосних звуків [m] і [d] перед голосними переднього ряду [e], [u]. Вимовляння приголосних звуків [ж],[ч], [ш], [шт], [х], [дж], [дз]. Загальне поняття про наголос та його смислорозрізнявальну функцію. Інтонаційні оформлення різних типів речень за метою висловлювання.</p>
<p>Учень/учениця: усвідомлює значення слова (за допомогою вчителя; на основі власного мовного досвіду; через використання невербальних засобів навчання тощо); вживає слова і словосполучення за темами, що визначені для збагачення активного словникового запасу; знає і вживає етикетні формули.</p>	<p>Лексика Формування вмінь: – співвідносити слово з відповідним зображенням; – розпізнавати слова, які називають: предмет (<i>кой? какво?</i>), дію (<i>каво прави? какво ще прави? какво направи?</i>), ознаку предмету (<i>какъв? каква? какво? какви?</i>); – порівнювати діалектні та літературні форми слова. Вживання елементарних формул мовленнєвого етикету. Практичне засвоєння тематичних груп слів.</p>

2 клас

Розвиток усного мовлення. Читання. Письмо

Змістова лінія «Взаємодіємо усно»

Очікувані результати	Зміст навчання
<p>Учень/учениця: слухає й розуміє мовлення вчителя (прохання, коментарі, запитання, завдання тощо); сприймає та використовує у власному усному мовленні слова, речення і короткі тексти (до 6 речень) за визначеними програмою темами; розуміє оголошення, діалоги, вірші, пісні, загадки та скоромовки; розуміє та виконує вказівки вчителя; розрізняє літературні та діалектні мовні явища (на фонетичному і лексичному рівнях); реагує на запитання, що потребують відповіді “так/ні” чи інших простих відповідей.</p> <p>Учень/учениця: робить короткі повідомлення; представляє себе, своїх друзів, батьків тощо; передає коротко зміст прослуханого або прочитаного; просить пробачення, дозволу, допомоги; просить повторити, роз’яснити або перекласти незрозуміле; складає коротку розповідь за малюнком; ставить запитання різного типу; відповідає на репліки вчителя й однокласників; бере участь у діалозі; висловлює подяку, згоду/незгоду, співчуття, радість тощо.</p>	<p>Сприйняття усної інформації Розвиток навичок аудіювання. Розвиток уміння впізнавати, розуміти та розрізняти загальнозживані слова. Аудіювання слів, словосполучень, речень для подальшої активізації засвоєння та вживання нових слів і виразів. Розвиток навичок усвідомлення учнями різниці між літературною мовою болгарськими говірками (на лексичному та фонетичному рівнях)</p> <p>Говоріння(монологічне та діалогічне мовлення) <i>Монологічне мовлення.</i> Розвиток навичок монологічного мовлення: – усний стислий переказ прослуханого або прочитаного тексту; – укладання усних зв’язних монологічних висловлювань (4–6 речень); – декламування віршів напам’ять (5–8). <i>Діалогічне мовлення.</i> Розвиток навичок діалогічного мовлення: – укладання невеличких усних діалогів; – підтримування бесіди в рамках діалогу за темою (в межах вивченого). Укладання діалогу – розпитування (обсяг – не менше 2–3 реплік з боку кожного співрозмовника).</p>

Змістова лінія «Читаємо»

Очікувані результати

Учень/учениця:

знає букви болгарського алфавіту;
знає основні буквосполучення;
читає, визначаючи голосом наголошений склад;
читає слова, словосполучення, речення та короткі тексти;
читає вголос (виразно, з дотриманням орфоепічних норм);
читає мовчки;
переказує зміст прочитаного мовчки самостійно або за навідними запитаннями;
знаходить у тексті речення для відповіді на запитання.

Зміст навчання

Читання

Знайомство з болгарським алфавітом та його практичне засвоєння.
Порівняння наявності, кількості, порядку розташування букв у болгарському та українському алфавітах.
Читання та розуміння слів, словосполучень, речень і коротких текстів (250–300 друкованих знаків).
Розуміння прочитаного (за допомогою малюнків, мовного матеріалу, засвоєного в усному курсі, та болгарської говірки).
Формування навичок читання вголос та мовчки.
Формування елементарних навичок відтворення змісту тексту (за допомогою навідних запитань).

Учень/учениця:

знає твори болгарської усної народної творчості – загадки (3–4), скоромовки, лічилки (2–3), дитячі ігри, прислів'я (4–5), народні та авторські казки, оповіді, вірші (4–5);

знає тематичні групи слів, що відображають специфіку матеріальної болгарської культури в Україні та Болгарії (погода, природні об'єкти, рослини, меблі);

має уявлення про болгарські народні звичаї; поважає народні та сімейні традиції;

має знання про твори болгарської дитячої літератури та їх авторів;

має уявлення і поважає державні символи України та Болгарії (прапор, герб, гімн);

Аналіз та інтерпретація змісту тексту:

1. Усна народна творчість (загадки, скоромовки, лічилки, дитячі ігри («вовк-розбійник», гра в загадки), прислів'я, народні та авторські казки, оповіді, вірші, присвячені народним звичаям).
2. Наша школа, наш клас. Розпорядок дня учня.
3. Етикет: вітання, прощання, подяка, вибачення.
4. Дитячі ігри та забави. Мій вільний час.
5. Природа восени. Погода. Природні об'єкти. Рослинний світ.
6. Наша родина. Дерево родоводу.
7. Природа взимку. Зимові свята і розваги. Народні традиції (Святвечір, Різдво, Новий Рік, Сурваки).
8. Місто, село.
9. Наша оселя (дім, квартира, багатоповерхівка). Меблі.
10. Книга – джерело знань. Болгарська література для дітей. Твори Івана

уміє вживати набуту інформацію у власному мовленні.

Вазова, Христо Ботева, Чичо Стояна, Рана Босилека, Елісавети Багряни, Леди Міилевої, Асена Разцветникова, Валери Петрова и др. – за вибором вчителя.

11. Ми - громадяни України. Державні символи України і Болгарії (прапор, герб, гімн).
12. Природа навесні. Великдень. Народні традиції.
13. Мої батьки. Мої бабуся та дідусь.
14. Природа влітку. Канікули. Відпочинок влітку.

Змістова лінія «Взаємодіємо письмово»

Очікувані результати

Учень/учениця:

знає зображення друкованого та рукописного варіантів букви;

списує та пише слова, словосполучення, речення;

списує слова, словосполучення і речення з написаного та друкованого зразків;

пише зі швидкістю 15–25 слів за хвилину;

пише на слух склади, слова;

пише під диктовку словосполучення, речення і короткі тексти;

пише з дотриманням правил правопису (в межах вивченого матеріалу);

перевіряє написане поскладовим напівголосним промовлянням.

Зміст навчання

Письмо

Друковані й рукописні букви.

Розвиток навичок писання кириличних букв.

Розвиток навичок зв'язного написання малих і великих букв, слів.

Звуко-буквені еквіваленти в болгарській і українській мовах.

Запобігання помилок, що обумовлені збігом/різницею між графічними системами болгарської та української мов.

Написання диктантів (35–40 слів).

Змістова лінія «Досліджуємо медіа»

Очікувані результати

Учень/учениця:

сприймає прості медіапродукти (комікси, дитячі мультфільми, фільми тощо);

бере участь в обговоренні змісту медіапродуктів;

висловлює свої думки й почуття з приводу перегляду простих медіапродуктів.

Зміст навчання

Уявлення про медіа (призначення (мета) і цільова аудиторія (Хто буде це дивитися / слухати? Чому?); правдива і неправдива інформація).

Візуальні медіа (фотографія як джерело інформації (наприклад: пейзаж, портрет, сюжетна світлина), малюнок як джерело інформації. Комікси).

Аудіовізуальні медіа (мультфільми,

улюблений герой, колір, звук, музика в мультфільмах, критерії добору мультфільмів для перегляду).

Змістова лінія «Досліджуємо мовні явища»

Очікувані результати

Учень/учениця:
складає словосполучення та речення за зразком;
ділить речення на словосполучення;
визначає межі між реченнями у тексті;
складає речення або текст за опорними словами;
визначає тему та головну думку тексту;
розрізняє типи тексту на рівні елементарних уявлень (розповідь, опис, міркування).

Учень/учениця:
розпізнає словосполучення та їх види;
складає словосполучення і речення за вказаними моделями і самостійно;
розпізнає в тексті речення за метою висловлювання;
моделює структуру речення;
правильно вживає на письмі вивчені знаки пунктуації (крапка, кома, знаки питання та оклику);
розставляє розділові знаки у різних видах речень.

Учень/учениця:
розрізняє форми однини та множини іменників, прикметників, дієслів, займенників;
знаходить в тексті і вживає скорочені й повні форми особових та присвійних займенників;
вживає числівники від 1 до 50;
правильно змінює дієслова за особами та числом;
розуміє та вживає прості наказові форми дієслова (в межах вивченого);

Зміст навчання

Текст

Повторення поняття про тему, головну думку тексту.
Ключові слова у тексті.
Словосполучення і речення.
Укладання словосполучень за зразками.
Укладання речень і тексту за опорними словами. Межі речень у тексті.

Синтаксис

Загальне поняття про іменні та дієслівні словосполучення.
Укладання словосполучень (за зразком і самостійно).
Речення (повторення та розширення знань):
– моделювання структури речення;
– укладання речень за зразком.
Повторення поняття про види речень за метою висловлювання.
Основи болгарської пунктуації.
Узагальнення вивченого з синтаксису тексту, речення, словосполучення.

Морфологія

Загальне поняття про іменник (повторення та розширення знань):
– рід і число;
– загальна та означена форми;
– власні та загальні назви.
Загальне поняття про прикметник (повторення та розширення знань):
– рід і число;
– загальна та означена форми.
Поняття про дієслово. Дієвідмінювання дієслів. Вживання простих

знаходить у тексті та вживає модальні дієслова;
знаходить у тексті та правильно вживає допоміжне дієслово СЪМ;
правильно вживає вивченні прийменники; вживає частки (для утворення дієслівних конструкцій).

Учень/учениця:

визначає корінь слова;
поділяє слова на морфеми.

Учень/учениця:

знає болгарський алфавіт напам'ять;
розподіляє слова за алфавітом;
розрізняє на слух голосні та приголосні звуки;
виконує звуковий та звуко-буквений аналіз слів;
моделює звуко-складову структуру слів;
визначає наголошений склад у слові;
розрізняє вимову наголошених та ненаголошених голосних;
вміє правильно інтонувати;
правильно переносить слова.

Учень/учениця:

вживає слова і словосполучення за темами, що визначені для збагачення активного словникового запасу;

наказових форм. Вживання допоміжного дієслова СЪМ. Вживання модальних дієслів *мога, трябва, искам*.

Поняття про займенник (повторення та розширення знань). Особові займенники. Присвійні займенники.

Загальне поняття про числівник (повторення та розширення знань): кількісні та порядкові. Використання числівників від 1 до 50.

Поняття про прийменники (повторення та розширення знань). Вживання прийменників: *в, до, на, от, с* та ін..

Загальне уявлення про частки (*не, ли, да*).

Будова слова

Загальне уявлення про будову слова: корінь, префікс, суфікс, закінчення, артикль.

Поділ слова на морфеми.

Фонетика

Болгарська та українська абетки: збіг та розбіжності.

Звуки і букви.

Голосні та приголосні звуки (вимова та правопис).

Наголос (знак наголосу; уявлення про смислорозрізнявальну роль наголосу).

Уявлення про звукові зміни (редукція та чергування голосних; асиміляція та чергування приголосних). Звуковий склад слова.

Поділ слова на склади.

Правила перенесення слів з рядка в рядок.

Лексика

Розширення вживання формул мовленнєвого етикету (в усному мовленні та на письмі).

<p>поширює та активізує власний словниковий запас за допомогою читання та письма;</p> <p>активно вживає загальні етикетні формули (усно та письмово);</p> <p>має уявлення про види словників;</p> <p>користується орфографічним словником.</p>	<p>Розширення лексичного запасу учнів за темами. Практичне засвоєння тематичних груп слів.</p> <p>Початкові відомості про види словників.</p> <p>Загальне уявлення про орфографічний та двомовний словники.</p>
--	---